Rettsløs natur

MÅNEDENS KOMMENTAR

AV KETIL SKOGEN
sosiolog og forsker

■ **NORSK** natur har dårlig rettsvern. Det er ingen mangel på lover som har «bærekraftig utvikling» som ett av sine mål, og vi har spesiallover som naturmangfoldloven og forurensningsloven. Men hvor ofte ser vi at disse lovbestemmelsene får konsekvenser for måten naturen utnyttes på? Ikke ofte, og når det oppdages noe man mener kan være lovbrudd, er det nesten umulig å få gjort noe med det.

■ **HVIS** man mener at et kraftutbyggingsprosjekt er i strid med lovverket, hva gjør man da? Vel, om man har en organisasjon i ryggen som er godkjent som «allmennyttig», så kan organisasjonen klage. Privatpersoner kan ikke klage, med mindre de anerkjennes som direkte berørt. Og hvor kan organisasjonen klage? Jo, først til NVE, som er nøyaktig samme organ som ga konsesjon. Hvis de ikke endrer sitt vedtak (jeg kjenner ikke til at det har skjedd), må man klage videre til departementet. Til Klima- og miljødepartementet, tenker du kanskje. Nei, til Olje- og energidepartementet, som selvsagt har samme oppfatning av hva som er «bærekraftig» som sitt underliggende organ. Det har hendt at de har omgjort vedtak, men det er sjelden. Prinsipielt er det jo hårreisende at alle klagemuligheter ligger hos myndighetsorganer i samme sektor. Om du har behov for å forklare noen hva ordtaket om bukken og havresekken betyr, kan du bruke dette som eksempel.

■ **I NORGE** er det vanskelig å få prøvd miljøsaker for domstolene. Det er ressurskrevende, og man risikerer å bli idømt store saksomkostninger. Hvis man må gjennom hele rettssystemet, tar det flere år. Dette er etter alt å dømme i strid med Århuskonvensjonen, som Norge har signert. Den sier at alle har rett til uavhengig prøving av miljøsaker, og at dette ikke skal være urimelig dyrt. På dette området er Norge underutviklet som rettsstat. Våre naboland har tatt det mer alvorlig. Sverige har egne miljødomstoler og Danmark har en ordning med miljøklagenemnd.

■ **MANGE** jurister har etterlyst uavhengige klageinstanser også i Norge. Det har vi på andre saksområder, som likestillingsombudet og forbrukerombudet. Vi har også spesialdomstoler som trygderetten og arbeidsretten. Men de store politiske partiene sier nei til å opprette noe lignende på miljøområdet, med begrunnelsen at det ikke vil være «effektivt». Ikke effektivt for hvem? Norsk statsforvaltning er rigget for å støtte næringsutøvelse, ikke for å ta vare på naturen, og privat eiendomsrett gir i praksis større handlefrihet, også til å ødelegge natur, i Norge mer enn i mange andre land.

■ **HVA** med politiet, lovbrudd kan jo anmeldes? Vel, politiets ressurser til miljøsaker er minimale, og de fleste anmeldelser blir henlagt. Et eksempel er brudd på bærekraftforskriften i skogbruksloven. Siden klagemulighetene er dårlige, har politianmeldelse vært forsøkt. Så vidt jeg vet har alle saker blitt henlagt, selv der lovbruddene er åpenlyse.

■ **MEN** noen ganger håndhever politiet naturmangfoldloven. Siden naturen har et så elendig rettsvern ellers, burde alle applaudere. Men hva ser vi? Hvis politiet forstyrrer næringsvirksomhet, skal du ha takk. Da rulles de store kanonene fram, ikke bare mot påtalemyndigheten, men også mot privatpersoner som har engasjert seg, for eksempel ved å anmelde.

■ **MANGE** fikk sikkert med seg saken med bonden som var tiltalt for å ha begynt med nydyrking i hekketida. Han ble anmeldt av en nabo, og politiet mente også at det var snakk om lovbrudd. Dette utløste en mediestorm. Både lokalaviser og NRK framstilte saken som et angrep på norske bønder, og slapp til tungvektere fra landbruk og politikk. Han som anmeldte noe han mente var ulovlig, ble gjentatte ganger omtalt som «profilert miljøverner» – underforstått en kranglefant. Men det var påtalemyndigheten, og ikke naboen, som tok saken til retten.

■ **VI** mangler uavhengige klageorganer utenom domstolene, som sjelden får seg forelagt miljøsaker. Når det likevel skjer, fordi privatpersoner anmelder saker og politiet følger opp, settes himmel og jord i bevegelse. Åpenbart for å gjøre det klart for folk flest at de bør ligge unna. En framgangsmåte som er vel kjent fra land vi ikke liker å sammenligne oss med.

Århuskonvensjonen tilsier at alle har rett til uavhengig prøving av miljøsaker, og at det ikke skal være urimelig dyrt.